

nisi fallor, nulla est adjuvante Domino; ambo in Numidia sumus, et nobis loco terrarum invicem propinquamus. Rumor ad me detulit, adhuc te velle mecum disputando experiri de quæstione, quæ nostram dirimit communionem. Vide quam breviter omnes offerantur ambages, ad hanc epistolam responde, si placet, et fortasse sufficet, non solum nobis, sed et eis, qui nos audire desiderant; aut si non sufficet, scripta atque rescripta, donec sufficiant, repetantur. Quid enim nobis commodius poterit exhibere urbium, quas incolimus, tanta vicinitas? Ego enim statui nihil de hac re agere vobiscum, nisi per litteras, vel ne cui nostrum de memoria, quod dicitur elabatur, vel ne fraudentur talium studiosi, qui forte interesse non possunt. Soletis de præteritis rebus gestis, quæ vultis, falsa jactare, forte non mentiendi studio, sed errore. Proinde, si placet, de præsentibus illa metiamur. Procul dubio te non fugit prioris populi temporibus et idololatriæ sacrilegium fuisse commissum, et a rege contemptore librum propheticum incensum, quo utroque crimine schismatis malum non puniretur atrocius, nisi gravius penderetur. Profecto enim recordaris quemadmodum schismatis auctores vivos dehiscens terra sorbuerit, et eos qui consenserant, cælo irruens ignis absumpserit. Sic nec fabricatum et adoratum idolum, nec sacer liber exustus meruit vindicari.

II. Cur ergo qui soletis nobis objicere, non solum in nostris non probata, sed potius in vestris probata crimina eorum, qui formidine persecutionis impulsu dominicos libros concremandos ignibus tradiderunt; vos eos quos pro scelere schismatis, « plenarii concilii vestri veridico (39), sicut ibi scriptum est, ore damnastis, » in eodem ipso episcopatu recepistis, in quo damnastis, Felicianum dico Mustitanum, et Prætextatum Assurita-

num. Neque enim, sicut ignorantibus dicitis, ex eo numero fuerunt isti, quibus vestrum concilium diem prorogaverat et præfixerat, intra quem nisi ad vestram communionem remeavissent, eadem sententia tenerentur: sed de illo numero isti fuerunt, quos eo die sine dilatione damnastis, quo illis dilationem dedistis. Probabo, si negaveris. Concilium vestrum loquitur: proconsularia Gesta habemus in manibus, quibus id non semel allegastis. Aliam ergo defensionem para, si potes, ne dum negas quod convincam, moras faciamus. Felicianus igitur et Prætextatus si innocentes erant, quare sic damnati sunt? Si scelerati, quare sic recepti sunt? Si probaveris innocentes, cur non credamus a multo paucioribus majoribus vestris falso crimine traditionis innocentes potuisse damnari, si a trecentis decem successoribus eorum, ubi etiam, pro magno scriptum est, « plenarii concilii ore veridico, » in falso crimine schismatis innocentes damnari potuerunt? Si autem probaveris recte fuisse damnatos, quæ restat defensio, cur in eodem episcopatu recepti sint, nisi ut exaggerans utilitatem salubritatemque pacis, ostendas etiam ista pro unitatis vinculo toleranda? Quod utinam non oris, sed cordis viribus ageres, profecto perspiceres, quam nullis calumniis per orbem terrarum esset violanda pax Christi, si licet in Africa etiam in sacrilego schismate damnatos, in eodem ipso episcopatu recipi pro pace Donati.

III. Item soletis nobis objicere quod vos per potestates terrenas persequamur. Qua in re non disputo, vel quid vos pro immanitate tanti sacrilegii mereamini, vel quantum nos Christiana temperet mansuetudo: illud dico, si hoc crimen est, cur eosdem Maximianistas per judices ab eis Imperatoribus missos, quos per Evangelium genuit nostra communio, graviter insectati, de basilicis quas te-

nebant, in quibus eos invenit ipsa conscissio, et controversiarum strepitu et jussionum potentatu et auxiliorum impetu perturbastis? In qua conflictatione quæ passi sint per loca singula, recentia rerum vestigia contestantur; quæ jussa sint chartæ indicant, quæ facta sint terræ clamant; in quibus etiam Optati¹ illius tribuni vestri sancta memoria prædicatur.

IV. Item dicere soletis quod nos Christi baptismum non habeamus, et præter vestram communionem nusquam sit. Possem hinc uberius aliquanto disserere. Sed contra vos jam nihil opus est, qui cum Feliciano et Prætextato etiam Maximianistarum baptismum recepistis. Quotquot enim baptizaverunt quando Maximiano communicabant, cum etiam ipsos nominatim, id est, Felicianum et Prætextatum de basilicis eorum, sicut gesta testantur, diuturno conflictu judiciorum expellere conaremini; quotquot ergo eo tempore baptizaverunt, nunc secum et vobiscum habent, non solum per ægritudinum pericula, sed etiam per solemnitates Paschales in tot ecclesiis ad suas civitates pertinentibus, et in ipsis tam magnis civitatibus foris in scelere schismatis baptizatos, quorum nulli baptisma repetitum est. Atque utinam probare possetis, eos quos foris in scelere schismatis Felicianus et Prætextatus tanquam inaniter baptizaverant, ab eis receptis intus quasi utiliter denuo baptizatos. Si enim rursus baptizandi erant isti, rursus ordinandi erant illi. Amiserant enim episcopatum recedentes a vobis, si extra communionem vestram baptizare non poterant. Nam si discedentes episcopatum non amiserant, baptizare utique poterant. Si autem amiserant, ergo ut eis quod amiserant, redderetur, redeuntes ordinari debebant. Sed noli timere, sicut certum est cum eodem

¹ Thamugadensis episcopi e Donatistarum schismate insignis vastatoris Africæ.

illos episcopatu cum quo exierant remeasse, ita certum est omnes quos in Maximiani schismate baptizarunt, sine ulla baptismi repetitione secum vestræ communioni reconciliasse.

V. Quibus igitur sufficimus lacrymis plangere recipi baptismum Maximianistarum, et exufflari baptismum orbis terrarum? Sive auditos sive inauditos, sive juste sive injuste damnastis Felicianum, damnastis Prætextatum; dic mihi, quem Corinthiorum episcopum audivit, aut damnavit aliquis vestrum? quem Galatarum, quem Ephesiorum, quem Colossensium, Philippensium, Thessalonicensium, cæterarumque omnium civitatum, de quibus dictum est: « Adorabunt in conspectu ejus universæ patriæ gentium¹? » Ergo istorum baptismus acceptatur, et illorum exufflatur, qui nec istorum est nec illorum, sed illius de quo dictum est: « Hic est qui baptizat². » Sed non hinc ago, ad illa quæ præsto sunt, advertite, ea quæ oculos etiam cæcos feriunt, intuere: damnati habent baptismum; et inauditi non habent? Nominatim in scelere schismatis expressi et ejecti habent; et ignoti, longe peregrini, nunquam accusati, nunquam judicati non habent? Qui de præcisa parte Africæ rursus præcisi sunt, habent; te unde ipsum Evangelium in Africam venit non habent? Quid pluribus onero? ad ista responde. Attende sacrilegium schismatis vestro concilio Maximianistis exaggeratum; attende persecutiones per judiciarias potestates, quas eis irrogastis; attende baptismum eorum, quem cum eis quos damnastis recepistis; et responde, si potes, utrum habeatis aliquid unde injiciatis nebulas imperitis; cur ab orbe terrarum longe majore scelere schismatis separemini, quam quod in Maximianistis vos damnasse gloriamini? Pax Christi vincat in corde tuo.

¹ Psal. xxi, 28. — ² Joan. i, 33.

EPISTOLA LII¹.

Domino multum desiderabili et valde charissimo fratri SEVERINO
AUGUSTINUS.

*Augustinus Severino consanguineo suo Donatistæ,
ut deserat schisma scelestum et impudens.*

I. LITTERAS fraternitatis tuæ etsi valde sero, etsi præter quod speraveram tamen lætus accepi, maximeque ampliori gaudio perfusus sum, cum cognovissem hominem vestrum hæc ipsa sola causa venisse Hypponem, ut ad me litteras tuæ fraternitatis afferret. Cogitavi enim non sine causa hoc exortum esse in animo tuo ut recoleres consanguinitatem nostram; nisi quia fortasse perspicias, sicut novi non leve pondus prudentiæ tuæ, quam sit dolendum, ut qui secundum carnem fratres sumus, in Christi corpore non una societate vivamus, præsertim quia facile tibi est attendere et videre civitatem super montem constitutam, de qua Dominus ait in Evangelio, quod abscondi non possit². Ipsa est enim Ecclesia catholica; unde *καθολική* græce appellatur, quod per totum orbem terrarum diffunditur. Hanc ignorare nulli licet; ideo secundum verbum Domini nostri Jesu Christi, abscondi non potest.

II. Pars autem Donati in solis Afris calumniatur orbi terrarum, et non considerat ea sterilitate, qua fructus pacis et charitatis noluit afferre, ab illa radice Orientalium ecclesiarum se esse præcisam, unde Evangelium in Afri-

¹ Alias CLXX. quæ autem LII erat, nunc CLV. — Scripta forte circa idem tempus. — ² Matth. v, 14.

eam venit; unde terra si eis afferatur, adorant; fidelis autem si inde veniat, exsufflant et rebaptizant. Hoc enim etiam prædixit Filius Dei qui veritas est, se esse vitem, suos autem filios esse sarmenta, et Patrem suum agricolam. « Sarmentum, inquit, quod in me non dat fructum, Pater meus tollet illud: sarmentum autem quod in me dat fructum, purgat illud ut majorem fructum afferat¹. » Non ergo mirum est, si de illa vite, quæ crevit, et omnes terras implevit, præcisi sunt illi, qui fructum charitatis afferre noluerunt.

III. Qui si vera crimina objecissent collegis suis, majores eorum quando schisma fecerunt, ipsi obtinuissent causam suam apud ecclesiam transmarinam, unde ad istas partes Christianæ fidei manavit auctoritas, ut illi essent foris, quibus eadem crimina objiciebant. Nunc autem cum illi inveniantur intus communicare Ecclesiis apostolicis, quarum nomina in libris sanctis habent et recitant, isti autem foris positi et ab illa communione separati sint, quis non intelligat eos habuisse causam bonam, qui eam apud medios judices obtinere potuerunt? Aut si causam bonam habebant et eam transmarinis ecclesiis probare non potuerunt, quid illos læsit orbis terrarum, ubi episcopi collegas suos, qui apud eos objectis criminibus convicti non erant, temere damnare non possent? Itaque innocentes rebaptizantur, et Christus in innocentibus exsufflatur. Si autem idem Donatistæ Afrorum collegarum suorum vera crimina noverant, et neglexerunt ea demonstrare et probare transmarinis ecclesiis, ipsi se ab unitate Christi sceleratissimo schismate præciderunt, non habent quod excusent, et vos nostis; maxime quia tam multi scelerati apud eos emergerunt, et toleraverunt illos per tot annos, ne partem Donati conscinderent, et non dubi-

¹ Joan. xv, 2.

taverunt illo tempore falsas suspiciones suas objicientes, pacem Christi unitatemque disrumpere, et vos videtis.

IV. Sed nescio quæ carnalis consuetudo, frater Severine, ibi vos tenet; et olim doleo, olim gemo, maxime prudentiam tuam cogitans, et olim te videre desidero, ut de hac re tecum loquerer. Quid enim prodest vel salus vel consanguinitas temporalis, si æternam Christi hæreditatem salutemque perpetuam in nostra cognatione contemnimus? Hæc me interim scripsisse suffecerit, quæ duris cordibus valde pauca sunt, et prope nulla; animo autem tuo, quem bene novi, valde multa sunt et valde magna. Non enim mea sunt qui nihil sum, nisi quod expecto misericordiam Dei, sed ipsius Dei omnipotentis, quem quisquis in hoc sæculo contempserit patrem, inveniet in futuro iudicem.

EPISTOLA LIII¹.

Dilectissimo et honorabili fratri GENEROSO, FORTUNATUS, ALYPIUS
et AUGUSTINUS in Domino salutem.

Confutatur epistola Presbyteri cujusdam Donatistæ qui Generosum catholicum Constantinensem seducere moliebatur, simulans ab Angelo se monitum ut ipsum ad Donatistarum partes adduceret.

I. QUONIAM nobis notam esse voluisti epistolam, quam ad te Donatistarum presbyter dedit, quanquam eam tu quoque catholico animo deriseris: tamen ut ei potius si

¹ Alias CLXV. quæ autem LIII erat, nunc CLII. — Scripta circa annum 400.

non desperate desipit, consulas, hæc ad eum rescripta petimus perferas. Ille enim ordinem Christianitatis civitatis vestræ tibi ut insinuaret, jussisse sibi Angelum scripsit, cum tu teneas Christianitatem, non civitatis tuæ tantum, nec tantum Africæ vel Afrorum, sed totius orbis terræ, quæ annuntiata est et annuntiatur omnibus gentibus. Unde illis parum est, quod præcisos esse non pudet, nec sibi subveniunt, ut cum possunt, redeant ad radicem, nisi etiam secum alios præcidere, et sicut ligna arida in ignem destinare contentur. Quapropter si tibi ipsi Angelus astitisset, quem sibi ille propter te astitisse, quantum arbitramur, astuta vanitate confingit, et hæc ipsa tibi dixisset, quæ iste mandato illius tibi se insinuare dicit, oporteret te apostolicæ sententiæ memorem fieri, qui ait: « Licet si nos, aut Angelus de cælo vobis evangelizaverit, » præter id quod evangelizavimus vobis, anathema sit ¹. » Evangelizatum est enim tibi per vocem ipsius Domini Jesu Christi, quod omnibus gentibus annuntiabitur Evangelium ejus, et tunc finis erit ². Evangelizatum tibi est per propheticas et apostolicas litteras, quod Abrahæ dictæ sunt promissiones et semini ejus quod est Christus ³, cum ei diceret Deus; « In semini tuo benedicentur omnes » gentes ⁴. » Has ergo promissiones tenenti, si tibi Angelus de cælo diceret: Dimitte Christianitatem orbis terræ, et tene partis Donati, cujus ordo tibi exponitur in epistola episcopi tuæ civitatis, anathema esse deberet: quia te a toto præcidere, et in partem contrudere conaretur, et alienare a promissis Dei.

II. Si enim ordo episcoporum sibi succedentium considerandus est, quanto certius et vere salubriter ab ipso Petro numeramus, cui totius Ecclesiæ figuram gerenti Dominus ait. « Super hanc petram ædificabo Ecclesiam

¹ Gal. I, 8. — ² Matth. xxiv, 14. — ³ Gal. III, 16. — ⁴ Gen. XII, 4. —

» meam, et portæ inferorum non vincunt eam ¹. » Petro enim successit Linus; Lino, Clemens (40); Clementi, Anacleto, Evaristus; Evaristo, Alexander; Alexandro, Sixtus; Sixto, Thelesphorus; Thelephoro, Iginus; Iginus, Anicetus; Aniceto, Pius; Pio, Soter; Soteri, Eleutherius; Eleutherio, Victor; Victori, Zephirinus; Zephirino, Calixtus; Calixto, Urbanus; Urbano, Pontianus; Pontiano, Antherus; Anthero, Fabianus; Fabiano, Cornelius; Cornelio, Lucius; Lucio, Stephanus; Stephano, Xystus; Xysto, Dionysius; Dionysio, Felix; Felici, Eutychianus; Eutychiano, Gaius; Gaio, Marcellinus; Marcellino, Marcellus; Marcello, Eusebius; Eusebio, Miltiades; Miltiadi, Sylvester; Sylvestro, Marcus; Marco, Julius; Julio, Liberius; Liberio, Damasus; Damaso, Siricius; Siricio, Anastasius. In hoc ordine successionis nullus Donatista episcopus invenitur. Sed ex transverso ex Africa ordinatum miserunt, qui paucis præsidents Afris in urbe Roma Montenzium vel Cutzupitarum (41) vocabulum propagavit.

III. In illum autem ordinem episcoporum, qui ducitur ab ipso Petro usque ad Anastasiam, qui nunc eandem cathedram sedet etiam si quisquam traditor per illa tempora subrepsisset, nihil præjudicaret Ecclesiæ et innocentibus Christianis: quibus Dominus providens, ait de præpositis malis? « Quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, » facere nolite: dicunt enim et non faciunt ². » Ut certa sit spes fidelis, quæ non in homine, sed in Domino collocata, nunquam tempestate sacrilegi schismatis dissipetur: sicut isti dissipati sunt, qui legunt in codicibus sanctis ecclesias quibus Apostoli scripserunt, et nullum in eis habent episcopum. Quid autem perversius et insanius, quam lectoribus easdem epistolas legentibus dicere, Pax

¹ Matth. xvi, 18. — ² Id. xxiii, 3.

tecum: et ab earum ecclesiarum pace separari, quibus ipsæ epistolæ scriptæ sunt?

IV. Tamen ne sibi etiam de Constantinensi, hoc est, civitatis vestræ episcoporum ordine blandiatur, recita illi Gesta apud Munatium Felicem, Flaminem perpetuum curatorem tunc ejusdem civitatis vestræ, Diocletiano octavum, et Maximiano septimum consulibus, undecimo Kalendarum Junias, quibus liquido constitit, ita Paulum episcopum tradidisse, ut Sylvanus tunc ejus subdiaconus fuerit, et cum illo tradiderit proferens instrumenta Dominica, etiam quæ diligenter fuerant occultata, capitulatam argenteam, et lucernam argenteam, ita ut ei diceret Victor quidam: Mortuus fueras, si non illas invenisses. Hunc istum Sylvanum, manifestissimum traditorem, pro magno commemorat in epistola, quam tibi scribit, a Secundo Tigisitano primæ sedis episcopo episcopum tunc ordinatum. Quiescat ergo superba eorum lingua, et cognoscat crimina sua, ne delirans loquatur aliena. Recita illi etiam, si voluerit, Gesta ecclesiastica ejusdem Secundi Tigisitani in domo Urbani Donati habita, ubi confessos traditores judici Deo dimisit, Donatum Masculitanum, Marinum ab Aquis Tibilitanis, Donatum Calamensem, cum quibus confessis traditoribus memoratum traditorem Sylvanum eis ordinavit episcopum. Recita illi Gesta apud Zenophilum consularem, ubi Nundinarius quidam diaconus iratus Sylvano, quod ab eo fuerit excommunicatus, hæc omnia judiciis prodidit, quæ certis documentis et responsionibus testium, et recitatione Gestorum, et multarum epistolarum, luce clarius constiterunt.

V. Multa sunt alia quæ illi recites, si non contentiose agere, sed prudenter audire voluerit: preces Donatarum ad Constantinum, ut propter ipsam causam inter Afros episcopos dirimendam iudices ex Gallia episcopos mitte-

ret. Litteras etiam ejusdem Imperatoris ; ubi episcopos misit ad urbem Romam. Gesta quoque in urbe Roma, ubi ab episcopis quos ille miserat, causa cognita atque discussa est. Itemque alias litteras, ubi declarat memoratus Imperator eos apud se de collegarum suorum judicio, id est, episcoporum, quos ad urbem Romam miserat, fuisse conquestos : ubi etiam alios episcopos voluit apud Arelatum judicare : ubi isti et ab ipsorum judicio ad eundem Imperatorem appellaverunt : ubi postremo causam inter partes ipse cognovit : ubi eos vehementissime detestatur innocentia Cæciliani fuisse separatos. Quæ si voluerit, audiet, et tacebit, et desinet insidiari veritati.

VI. Quanquam nos non tam de istis documentis præsumamus, quam de Scripturis sanctis, ubi hæreditas Christi usque ad terminos terræ promissa est in omnibus gentibus ; unde isti nefario schismate separati, jactant crimina in palæam messis Dominicæ ; quæ necesse est usque ad finem permixta toleretur, donec ultimo judicio tota area ventiletur. Unde manifestum est ista crimina seu vera seu falsa non pertinere ad frumenta Dominica, quæ per totum agrum, id est, istum mundum, usque in finem sæculi oportet crescere, sicut non falsus Angelus in hujus errore, sed Dominus in Evangelio loquitur¹. Ideoque in Christianos innocentes, qui per totum orbem malis christianis tanquam palææ suæ vel zizaniis permixti sunt, multa falsa crimina, et vana jactantibus his miseris Donatistis merito Deus reddidit, ut Maximianistas apud Carthaginem schismaticos suos Primiani damnatores, extra Primianum baptizatores, post Primianum rebaptizatores universali concilio suo damnarent : ut ex eorum numero post non parvum tempus quosdam in honoribus episcopatus sui, Felicianum Mustitanum et Prætextatum Assuritanum cogente

¹ Matth. xiii, 30.

Optato Gildoniano susciperent (42), cum omnibus, quos damnati extra baptizaverant. Quod si ab eis, quos ore proprio tanquam sceleratos, et sacrilegos damnaverunt, et quos illis primis schismaticis, quos vivos terra obruit, compararunt, non maculantur, cum eis rursus in honore suo receptis communicant : evigilent aliquando, cogitent quanta cæcitate et quanta insania dicant, orbem terrarum ignotis Afrorum criminibus esse maculatum, et hæreditatem Christi, quæ promissa exhibita est in omnibus gentibus, peccatis Afrorum per contagionem communicationis fuisse deletam : quando se nolunt deletos et maculatos videri, dum eis communicant, quorum crimina cognita judicantur.

VII. Quapropter cum Paulus apostolus iterum dicat, quia ipse Satanas transfiguratur se in angelum lucis¹ : unde non esse mirum, si ministri ejus transfigurant se sicut ministros justitiæ : si vere iste aliquem angelum vidit erroris nuntium, et de unitate catholica Christianos separare cupientem, ipse passus est angelum Satanæ transfigurantem se velut angelum lucis. Si autem mentitur, et nihil tale vidit, ipse est minister Satanæ, transfigurans se velut ministrum justitiæ. Et tamen ista omnia considerans, si nimium perversus et pertinax esse noluerit, poterit ab omni vel aliena vel sua deductione liberari. Nos enim per occasionem tuam sine aliquo odio convenimus, hoc circa eum servantes quod Apostolus dicit ; « Servum autem » Domini litigare non oportet : sed mitem esse ad omnes, » docibilem, patientem, in modestia corripientem diversa » sentientes ; ne forte det illis Deus pœnitentiam ad cognoscendam veritatem, et resipiscant de diaboli laqueis, » captivati ab ipso in ipsius voluntatem². » Si ergo aliquid aspere diximus, non ad amaritudinem dissensionis,

¹ 2 Cor. xi, 14. — ² 2 Tim. ii, 24.

sed ad correctionem dilectionis valere cognoscat. Incolu-
mis vivas in Christo dilectissime et honorabilis frater.

DE DUABUS EPISTOLIS

PROXIME SEQUENTIBUS.

LIBRI II RETRACTATIONUM,

CAPUT XX.

LIBRI duo, quorum est titulus, *Ad Inquisitiones Januarii*, multa de sacramentis continent disputata, sive quæ universaliter, sive quæ partiliter, id est, non peræque in omnibus locis observat Ecclesia, nec tamen commemorari omnia potuerunt, sed satis ad inquisita responsum est: quorum librorum prior, epistola est, habet quippe in capite quis ad quem scribat, sed ideo inter libros annumeratur hoc opus, quoniam sequens qui nomina nostra non habet, multo est prolixior, et in eo multo plura tractantur. In primo igitur quod de manna dixi *quia unicuique secundum propriam voluntatem in ore sapiebat*, non mihi occurrit unde possit probari, nisi ex libro Sapientiæ¹, quem Judæi non recipiunt in auctoritatem canonicam, quod tamen fidelibus potuit provenire, non illis adversus Deum murmuratoribus, qui profecto alias escas non desiderarent, si hoc eis saperet manna quod vellent. Hoc opus sic incipit: *Ad ea quæ me interrogasti.*

¹ Sap. xvi, 10.

AD INQUISITIONES JANUARI

LIBER I,

SEU

EPISTOLA LIV¹.

Dilectissimo filio JANUARIO AUGUSTINUS in Domino salutem.

Augustinus Januario respondet, docens quid agendum sit in iis, in quibus regionum aut ecclesiarum consuetudines variant, et in quibus consentiunt; puta de sacramentis, festis diebus, jejunio et Eucharistia.

I. Ad ea quæ me interrogasti, mallet prius nosse quid interrogatus ipse responderes: ita enim vel approbando vel emendando responsiones tuas multo brevius possem respondere, et te facillime aut confirmare, aut corrigere. Hoc quidem, ut dixi, mallet. Sed tamen ut nunc responderem, malui longiorem facere sermonem, quam dilationem. Primo itaque tenere te volo, quod est hujus disputationis caput, Dominum nostrum Jesum Christum, sicut ipse in Evangelio loquitur, leni jugo suo nos subdidisse et sarcinæ levi²: unde sacramentis numero paucissimis, observatione facillimis, significatione præstantissimis, societatem novi populi colligavit, sicuti est baptismus Trinitatis nomine consecratus, communicatio corporis et san-

¹ Alias cxxviii. quæ autem liv erat, nunc ciiii. — Scripta circa annum 400. — ² Matth. xi, 30.